

Indirektna demokratija: referendumi u Evropi

Article by Adam Ostolski

October 15, 2021

Referendumi su danas predmet različitih diskusija. Neki ih slave kao formu direktne demokratije, tvrdeći da omogućava ljudima da zaobiđu ukorenjene političke oligarhije koje imaju tendenciju da ignorišu ili sa namerom iskrive javni interes. Drugi su nešto sumnjičaviji. Kritičari referendume vide kao priliku za demagoge - kao pretnju, dakle, a ne priliku za demokratiju.

Umesto da pokušavamo da rešimo ovu dilemu, možda je bolje da je preformulišemo. Referendum nije univerzalno rešenje, niti je univerzalna pretnja. Biti inherentno za ili protiv referenduma znači zapravo promašiti poentu, jer u realnom svetu ne postoji jedinstveni „referendum“. U različitim državama postoje samo različito dizajnirani institucionalni aranžmani.

To što govorimo o „dizajnu“ ukazuje na činjenicu da, suprotno dominantnoj perspektivi, referendumi nisu i ne mogu biti oblik „direktna demokratije“. Javni interes ili volja većine uvek su već posredovani na ovaj ili onaj način. To važi kako za referendume, tako i za izbore. Kada su izbori u pitanju, postoje izborni zakoni koji utvrđuju pravila u vezi sa izbornim jedinicama (njihovim veličinama i granicama), uslovima glasanja, te izbornim cenzusom i matematikom koja potom glasove prevodi u skupštinska sedišta. Na referendumu takođe postoje pravila koja određuju ko može (ili mora) pokrenuti glasanje, kakva su pitanja dozvoljena, koji je prag validnosti glasanja (ako uopšte postoji), kao i to da li je rezultat obavezujući. Rezultat referenduma je stoga jedna moguća interpretacija narodne volje, a ne njen apsolutni izraz.

Our latest edition: Democracy Ever After? Perspectives on Power and Representation is out now.

It is available to read online & order straight to your door.

[READ & Order](#)

Propisi koji se tiču referenduma razlikuju se među državama. Prva značajna razlika je između zemalja u kojima su referendumi česta politička praksa i onih u kojima se dešavaju povremeno, a najčešće ih pokreću politički lideri kada žele da razreše društvene podele (nezavisnost teritorije, članstvo u EU, nuklearna energija) ili jednostavno da potvrde sopstveni legitimitet. Možemo prve, za potrebe teksta, nazvati „referendumima“, a druge „plebiscitima“. Ovo, međutim, nije distinkcija dobrog naspram lošeg. I referendumi i plebisciti mogu biti legitimni i korisni ukoliko se dobro osmisle i pravilno primene. Povremeni plebisciti su verovatno rizičniji i ranjiviji na demagoške manipulacije i obično ne

ostavljaju prostor za drugu priliku u kojoj bi se eventualna šteta mogla popraviti.

Pogledajmo ukratko tri različita modela. U Švajcarskoj referendum može biti pokrenut kada dovoljan broj građana potpiše predlog. Međutim, u ovom procesu postoji i parlamentarna kontrola, te predlog može biti odbijen ukoliko postoji mogućnost da predloženi referendum rezultira ishodom koji je u suprotnosti sa međunarodnim obavezama države ili ukoliko formulacija referendumskeg pitanja objedinjuje istovremeno i opštu i konkretnu temu. U Irskoj je, sa druge strane, referendum neophodan kad god se menja ustav. Pitanje može biti dvosmisleno ili javnost nepodeljena, ali pravilo je jasno – nije moguće promeniti nijednu reč u ustavu bez referenduma. Na Islandu se pak referendum pokreću u situacijama u kojima predsednik odbije da potpiše neki skupštinski akt. Ukoliko, dakle, postoji neslaganje između predsednika i islandskog parlamenta, narod je pozvan da razreši sukob.

Koliko god da su ova rešenja međusobno različita, referendumima su obično temeljno definisan mehanizam. Građani znaju šta njihov glas znači i na koji se način taj glas računa. Oni, međutim, nisu krajnji izvor moći, već obezbeđuju samo drugačiju distribuciju snaga. Bez obzira da li razgovaramo o uvođenju referenduma kao mehanizma ili primeni referenduma kao stalne prakse u nekoj državi ili o raspisivanju jednoglasnog plebiscita za rešavanje nekog pitanja, ne bavimo se pitanjem kako primeniti niz univerzalnih principa. Pre govorimo o pronalaženju odgovarajućeg rešenja, uzimajući u obzir dati politički kontekst, odnosno državno uređenje i njegovu istoriju.

Ne postoje stoga univerzalne smernice, ali postoji jedno pragmatično pravilo – ukoliko ćete održavati referendume, bolje je da ih održavate često. To će osnažiti građane da razumeju kako sve to funkcioniše, žive sa rezultatima svojih izbora, a ponekad se i predomisle. Akumulirano iskustvo povećava mogućnost izbora koji je zaista u skladu sa javnim interesom. U svakom slučaju, pomaže demistifikovanju vizije da je „opšta volja“ izražena na referendumu nekako autentičnija i konačnija od one izražene na opštim izborima. Referendumima, baš koliko i parlamentarni izbori, mogu doneti različite rezultate – poželjne, nepoželjne ili i jedno i drugo. Ako verujemo da je pravo da izglasamo ostavku neke loše uprave deo demokratije, bilo bi prilično apsurdno tvrditi da bi rezultat referenduma trebalo da bude neopoziv.

Adam Ostolski is a sociologist, columnist, and activist. He works at the University of Warsaw and is a member of *Krytyka Polityczna*. He was co-editor-in-chief of the *Zielone Wiadomości* from 2009 to 2013 and co-chair of the Polish Green Party from 2013 to 2016.

Published October 15, 2021

Article in Serbian

Translation available in English

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/indirektna-demokratija-referendumi-u-evropi/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe. In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space. Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.